

komparativni pristup proučavanju seljaštva u socijalističkoj revoluciji

ivan cifrić

filozofski fakultet
sveučilišta u zagrebu,
zagreb, jugoslavija

U članku autor daje vlastito viđenje mogućeg teorijsko-hipotetičkog pristupa proučavanju problema u odnosima socijalističke revolucije i seljaštva. Rad je koncipiran uglavnom u obliku teza bez detaljnijih razrada pojedinosti. Smisao članka jest upozoriti na potrebu komparativnog proučavanja mjesta i uloge seljaštva u socijalističkoj revoluciji. Pretpostavka od koje autor polazi jest da je ova tematika nedovoljno analizirana u suvremenim istraživanjima i da je uglavnom svedena na parcijalne uvide problema. Zato smatra da je komparativnom proučavanju potrebno pristupiti sa dva aspekta. S jedne strane, valjalo bi analizirati **odnos seljaštva i socijalističke revolucije**, a s druge, izvršiti samu usporedbu **dosad provedenih socijalističkih revolucija** (kineske, ruske, jugoslavenske). Dakako, pri tome autor upozorava i na one revolucije koje su se zbivale u nešto drukčijem, a ne »klasičnom« historijskom kontekstu (Alžir, Kuba i sl.).

Za svaki od spomenutih aspekata autor iznosi nekoliko temeljnih teza. Za problem odnosa seljaštva i socijalističke revolucije ističe: 1. odstupanje od klasičnog Marxova »modela«; 2. historijske uvjete položaja seljaštva i drugih klasa; 3. ulogu rata; 4. seljaštvo za socijalizam (i soc. revoluciju) predstavlja hipoteku kapitalizma; 5. socijalnu, idejnu i političku razinu odnosa seljaštva i proletarijata; 6. kontinuitet industrijskog razvitka od nerazvijenog kapitalizma do industrije kao osnove razvitka u socijalizmu; 7. socijalizam kao historijsku granicu seljaštva time što mu pruža »egzistencijalnu alternativu« procesom integracije i prijelaza u druge slojeve društva.

U komparaciji socijalističkih revolucija potrebno je analizirati elemente **sličnosti** i **razlika**, tj. historijske autohtonosti revolucije. Kad je riječ o sličnostima, tada autor ima na umu: 1. činjenicu da je u (oktobarskoj, kineskoj i jugoslavenskoj) socijalističkoj revoluciji historijsku osnovu predstavljao nerazvijen kapitalizam; 2. da se u njima vodila klasna borba; 3. da je rat značajan element u samoj revoluciji; 4. zrelost avangarde (KP) koja vodi revoluciju; 5. fizičku osnovu čini seljaštvo sa svim specifičnostima (historijskim); 6. razvitak organa nove proleterске vlasti; 7. odnos prema seljaštvu. Autor navodi neke

teze vezane uz specifičnosti pojedinih revolucija, pa ističe na primjer: 1. razlike u širini socijalne baze revolucije; 2. selo i grad kao poprišta klasne borbe; 3. postojanje elemenata dvovlašća u toku revolucije; 4. odnos prema ratu (mir, ustanak, i sl).

U svom pristupu autor je nastojao integralno pristupiti elaboriranju mogućih teorijsko-hipotetičkih osnova komparativnog izučavanja problema odnosa socijalističke(ih) revolucija i seljaštva.

primljeno srpnja 1982.

→ Tema o seljaštvu i socijalističkoj revoluciji jedna je od onih znanstveno i historijski relevantnih problema za koji ne postoji velik interes niti kod povjesničara a niti kod sociologa ili znanstvenika srodnih disciplina.¹ Relativna zapostavljenost ove tematike osjeća se i na uočavanju nekih bitnih pitanja ne samo mjesta i uloge seljaštva u socijalističkoj revoluciji nego i samog društvenog sadržaja socijalističke revolucije kao socijalne revolucije. Mnogstvo problema vezanih uz klasno-socijalnu strukturu društva u postoružanom razdoblju revolucije ima svoju genezu, kao uostalom i tematika klasne svijesti, vrijednosnog sistema i sl. upravo u nekim aspektima naznačene problematike. Iako je tematika prilično jasno određena i razumljiva, ipak ističemo da je riječ o seljaštvu ne samo kao o jednoj velikoj društvenoj klasi nego i o seljaštvu kao načinu života i rada promatranom u povijesnom kontekstu društvenog razvitka.² S druge pak strane, socijalistička revolucija shvaćena je u društvenom smislu kao korjenita promjena ne samo socijalističkoj revoluciji neposredno proteklog načina proizvodnje i društvenih odnosa nego kao promjena svih dotadašnjih proizvodnih odnosa. S njima se socijalistička revolucija sudara i u povijesnom razvitku društva, u klasnoj borbi, i mora ih prevladati htjele to pojedine društvene snage ili ne, htjele to bržim ili sporijim tempom.

I problem odnosa seljaštva i socijalizma dobiva to više na značenju ako se imaju na umu barem dvije povijesne činjenice: 1. da su sve dosadašnje socijalističke revolucije vođene u uvjetima u kojima je seljaštvo bila najbrojnija društvena klasa, bez obzira na stupanj udjela seljaštva u revoluciji; 2. da danas u svim socijalističkim zemljama postoji seljaštvo, iako u različitim uvjetima života i rada kao i kvantitativnoj zastupljenosti u društvu. Zanimljivo je stoga naznačiti nekoliko aspekata relevantnih za tu problematiku u smislu komparativnog pristupa izučavanju, jer su ipak bili različiti uvjeti u kojima se socijalistička revolucija zbivala i izražavala na seljaštvu.

Ponajprije je potrebno izdvojiti dva problema. Jedno je odnos seljaštva i socijalističke revolucije,³ a drugo usporedba dosad prove-

1) Naravno, nemoguće je isključiti dosadašnji doprinos obilju nauka izučavanju problema seljaštva i revolucije. No ovdje je riječ o tome da ne postoje interdisciplinarna proučavanja ove problematike. Za to postoje i teoretske ali i disciplinarne ograničenosti. (I. Cifrić: »Seljaštvo kao socijalna i politička snaga u društvenom razvoju Jugoslavije«. *Sociologija sela*, 65/66; M. Gros: »O novim pristupima istraživanju revolucije«. *Časopis za suvremenu povijest*, 2—3/1976).

2) O definiranju seljaštva s različitih aspekata vidi članak: I. Cifrić: »Analitički pristup definiranju seljaštva«. *Pregled*, 11—12/1980.

3) K. Marx: Konspekt Bakunjinove knjige, »Državnost i anarhija«, u knjizi: Marx-Engels-Lenjin: *Protiv anarhizma, liberalizma, levčarstva i revizionizma*. BIGZ, Beograd 1973, str. 90.

denih socijalističkih revolucija kao što su oktobarska, kineska i jugoslavenska. Za prvi problem istakli bismo nekoliko teza, uzajamno povezanih.

1. Kapitalizam je osnovni socijalno-klasni i povijesni prostor u kojemu niče nova socijalna snaga – proletarijat, budući nosilac socijalističke revolucije. Istovremeno u kapitalizmu radikalno nestaje (sitnog) seljaštva s povijesne scene, jer se njegovom proletarizacijom, kao i propašću sitne buržoazije, stvara industrijski proletarijat. Marx u prvom tomu »Kapitala«⁴ pokazuje klasičan primjer ovoga procesa u Engleskoj, koji se u takvu obliku nije ponovio u svim ostalim kapitalističkim zemljama. Zato ga i nazivamo klasičnim oblikom eksproprijacije (naroda) seljaštva od zemlje. Seljaštvo je za socijalizam hipoteka kapitalizma. Pogotovu u zemljama nerazvijenog kapitalizma kakva je bila, recimo, predratna Jugoslavija.

2. Postojanje i uloga seljaštva kao klase u socijalizmu jednako kao i njihov udio i uloga u socijalističkoj revoluciji, rezultat je povijesnog položaja i uvjeta u kojima se nalazilo u nerazvijenom kapitalizmu ne samo seljaštvo nego i druge društvene klase. Uvjeti, dakle, u kojima je vođena socijalistička revolucija, prvenstveno njezina oružana faza, bitni su za participaciju seljaštva u revoluciji i egzistiranje u socijalizmu. U takvim uvjetima seljaštvo bijaše fizičkom osnovom revolucije i konkretna (socijalna) baza proletarijata. Seljaštvo je značajno pridonijelo socijalističkoj revoluciji upravo po činjenici da je pripadalo klasnoj frakciji potlačenih.⁵

3. Socijalistička je revolucija provedena u specifičnim uvjetima, realnim odnosima snaga i mogućnostima avangarde proletarijata. Protivrječnosti historijskog razvitka pojedinih zemalja, »aktualni« povijesni događaji, kao što je rat, okupacija i sl., političke sposobnosti proleterске avangarde bijahu bitni limiti mogućih ishoda klasne borbe u svakako izvanmodelskom vođenju revolucije. Seljaštvo je bilo, često iz »sekundarnih« razloga u uvjetima mira (npr. nacionalno pitanje i sl.), u revoluciji gotovo siguran oslonac proletarijata jer su ti »sekundarni« faktori dobili izuzetno političko, a vrlo često i biološko-egzistencijalno značenje i za samo seljaštvo.

4. Dosadašnja su iskustva pokazala da seljaštvu ima mjesta i u socijalističkoj revoluciji,⁶ kao što to uviđa i sam Marx. Svaka isključivost vodila bi shematizmu dogmi i nehistorijskom pristupu. Proletarijat svojom revolucionarnom teorijom i ideologijom, koja se izražava i u zahtjevu za socijalnom revolucijom, izražava povijesne domete.⁷ Anticipativna moć toga dometa dosad još uvijek nije nadmašena. Seljaštvo nema povijesnih dometa. Oni mu uvijek bijahu ograničeni, kako to pokazuju seljački ustanci ili ratovi (samostalno ili u zajedništvu s drugim klasama).⁸ Povijesnu ulogu u revoluciji

4) K Marx: **Kapital I.** Kultura, Beograd 1958.

5) N. Poulantzas: **Politička vlast i društvene klase.** Komunist, Beograd 1978 (odjeljak: Političke i društvene klase str. 50–94).

6) I. Cifrić: **Revolucija i seljaštvo.** CKD SSO, Zagreb 1981.

7) O odnosu filozofije i proletarijata vidi u K. Marxu: »Prilog kritici Hegelove filozofije prava«, u **Ranim radovima**, Naprijed, Zagreb 1961.

preuzima proletarijat. Objektivnim djelovanjem – sudjelovanjem u socijalističkoj revoluciji seljaštvo je, iako ograničenih pogleda na društveni i povijesni razvitak, ušlo u igru povijesnih snaga. Ono se upravo u ovoj – socijalističkoj revoluciji – našlo zajedno s proletarijatom na povijesnoj sceni – dakako potpuno nesvjesno, upravljano »slijepom silom« u borbi za goli opstanak. Niti do socijalističke revolucije, a niti poslije njezine oružane faze, seljaštvo neće doseći takav objektivni doprinos povijesti društvenog razvitka.

5. Seljaštvo i proletarijat nisu na istim idejnim pozicijama u revoluciji, ali su na istoj političkoj platformi. Proletarijat i seljaštvo ne moraju se sukobiti u revoluciji,⁹ iako revolucija dovršava hipotekarne procese kapitalizma. Dok kapitalizam pretvara seljaka u sitnog buržuja a najčešće u proletera,¹⁰ dotle socijalizam, dovršavajući proces deagrarizacije, pretvara seljaštvo u vlastitu radničku klasu. Taj proces ovisi o specifičnostima socijalizma, njegovim unutrašnjim razvojnim promjenama i karakteru, a kadikad i o nekim izvanjskim uvjetima.

6. Postojanje seljaštva u socijalizmu nije samo ostatak predindustrijskog načina proizvodnje nego – u uvjetima nerazvijenosti proizvodnje i industrije – vrlo značajan privredni potencijal: izvor poljoprivredne proizvodnje, akumulacije kapitala za industrijski razvitak i osnova za regrutiranje radne snage u industriji i drugim djelatnostima.

7. Socijalizam otvara nove historijske horizonte ljudskim mogućnostima u procesu općeljudske emancipacije. On osigurava i seljaštvu egzistencijalnu alternativu – otvara proces trajnog nestanka seljaštva integracijom i asimilacijom u druge klase.

Sve dosad provedene socijalističke revolucije u svijetu bijahu oružane, i u njima je sudjelovalo i seljaštvo kao najmasovnija društvena klasa. Ovdje je riječ o oktobarskoj, kineskoj i našoj revoluciji. One su se zbivale u različitim društveno-historijskim, sociokulturnim i geopolitičkim uvjetima. S obzirom na udio seljaštva u njima, mogu se promatrati u više dodirnih i različitih točaka. Ipak svaka usporedba tih revolucija i uloge seljaštva u njima izaziva poteškoće ukoliko za usporedbu uzimamo čvrst model. Ovdje dakako imamo na umu da se u praksi socijalistička revolucija nije zbivala po Marxovim osnovnim zamislima. Marx je pretpostavljao da će se socijalističke revolucije odvijati u najrazvijenijim zemljama kapitalizma čiji će socijalni nosilac biti proletarijat u urbanim i industrijskim sredinama. To dakako pretpostavlja da bi kapitalizam već stvorio vrlo

8) V. P. Iljušečkin: **Seljački rat Tajplna** (Krestjanskaja vajna Tajpinov). Nauka, Moskva 1967; F. Engels: **Njemački seljački rat**; K. Marx: **18. brumaire Louisa Bonaparte**; J. Adamček: **Seljačka buna**, I sl.

9) Lenjin godine 1909. piše: »Nema ni najmanje sumnje da će revolucija uzdignuta do ... takvog stupnja razvoja kao što je revolucionarna diktatura, stvoriti organizaciju i jaču revolucionarnu — seljačku partiju.« »A možda će samo seljaštvo, pita se Trocki, potisnuti proletarijat i zauzeti njegovo mjesto. To je nemoguće. Cjelokupno povijesno iskustvo buni se protiv ove pretpostavke. Ono pokazuje da je seljaštvo apsolutno nesposobno za samostalnu političku ulogu« (L. B. Trocki: **Permanentna revolucija**. O. Keršovani, Rijeka 1972, str. 56, 47). Strahovanja od samostalnog oblikovanja ili stvaranja seljačko-radničke koalicije nisu se ostvarila. Umjesto toga evdva je u revoluciji stvorena diktatura proletarijata.

10) V. I. Lenjin: **Razvitak kapitalizma u Rusiji**.

razvijenu materijalnu osnovu društva, razvio političku kulturu stanovništva itd., na što će se nastaviti socijalistička revolucija kao socijalna revolucija s novim historijskim snagama – proletarijatom.

Drugi razlog za usporedbene poteškoće leži u originalnosti svake od spomenutih socijalističkih revolucija. Svaka od njih može biti na određeni način teoretsko-aplikativni model koji je rezultirao iz specifičnosti same revolucije i uvjeta u kojima se zbivala. Dakako, postoje neke zajedničke osnove koje ih čine **socijalističkim** revolucijama, a o svakom od elemenata u uspoređivanju moglo bi se posebno raspravljati, bez obzira je li riječ o **sličnostima** ili **različitostima**.

1. U sve tri revolucije društveno-ekonomsku osnovu čini nerazvijeni kapitalizam. Nerazvijenost kapitalizma bila je najveća u Kini, nešto manja u Rusiji, dok je u Jugoslaviji klima odisala uvjetima kapitalizma i suvremenog imperijalizma. Međutim, s obzirom na različite historijske uvjete i vremenski razmak između recimo, oktobarske i jugoslavenske revolucije, razvijenost treba promatrati u relativnom smislu: razvijenost, recimo, u Kini u odnosu na Rusiju (evropski dio) razvijenost Rusije u odnosu na Evropu, kao i razvijenost jugoslavenskog kapitalizma u odnosu na Evropu pred rat. Tek iz tih relativnih usporedaba može se govoriti o sličnostima uvjeta u kojima su se zbivale te revolucije. Ovdje pod sličnostima mislimo više na unutrašnje razlike između tradicionalnih institucija agrarnog društva i inkorporirajućeg kapitalizma. Te razlike kao oblik protivurječnosti bila je izražena u sva tri društva, koja su, svaka u svoje vrijeme, stajala na donjoj ljestvici razvijenosti kapitalističkih odnosa. No protivurječnosti koje su u njima vladale bile su očito na »gornjoj ljestvici« tadašnjih protivurječnosti. Dakako da su pojedina područja ili gradovi u svakoj od zemalja bili vrlo različiti po razvijenosti kapitalističkih odnosa. Tako je Petrograd ili, recimo, Zagreb (kojega se razvitak povećao pet puta između prvog i drugog svjetskog rata) bili centri industrije s razvijenom klasnom svijesću, proleterskom organizacijom i sl. kao možda i neki drugi gradovi u Evropi u to vrijeme. Ekonomska zavisnost o imperijalnim silama karakterizirala je ove zemlje. One su bile meta imperijalnih sila. U Kini je feudalni element imao nešto veće značenje u kočenju prodora kapitalizma. Strani je kapital koristio feudalni poredak da bi preko njega vršio eksploataciju. Seljak je utjecaj kapitalizma osjećao kao povećanje eksploatacije. Kapitalizam bijaše najprisutniji u seljaštvu i agrarnim odnosima u staroj Jugoslaviji, dok u Rusiji i Kini bijaše značajniji u višim seljačkim klasama koje su se orijentirale na robnonovčanu privredu zadržavajući većinu seljaštva u odnosima autarhičnosti. Seoska je zajednica u Jugoslaviji bila već gotovo raspadnuta dok su u Kini i Rusiji pred revoluciju seoske zajednice imale još uvijek relativno čvrstu tradicionalnu strukturu.

2. Oni koji smatraju da prema Marxovoj klasičnoj shemi za provođenje socijalističke revolucije u ovim trima zemljama nije bilo uvjeta, u pravu su. No ove socijalističke revolucije bijahu **klasna borba**, gdje su granice klasnosti bile ponešto drukčije označene, jer su imale više političko i klasno, a manje sociološko značenje. Seljaštvo je očito pripadalo proletarijatu kao samostalnoj socijalnoj snazi, koja svojim revolucionarnim djelovanjem može bitno utjecati na promjenu postojećih proizvodnih odnosa i uvjeta u kojima se nalazi. Seljaštvu se tek kao pripadniku revolucionarnog subjekta mogla otvarati šansa da preko njega nađe svoj politički izraz u klasnom iedinstvu.

Protivurječnosti imperijalizma pojačane su **ratnim uvjetima**. Rat je jedna od značajnih varijabla koju valja imati na umu prilikom uspoređivanja socijalističkih revolucija međusobno, ali i odnosa seljaštva prema revoluciji. Jer da nije došlo do rata, pitanje je kako bi se čitav historijski proces odvijao. Tako je rat nametnuo problem borbene parole preko oružane borbe. Sve tri socijalističke revolucije vezane su donekle za ratne uvjete u kojima su izrastale kao revolucije, dakako prije toga dobro pripremane od komunističke partije. U Kini je permanentna opasnost teritorijalnih pretenzija Japana dovela i do ratnog sukoba. U sve tri revolucije rat je bio svojevrsni katalizator društvenih previranja, izbijanja na površinu nezadovoljstva pojedinih društvenih klasa i radikalnih zahtjeva za promjenom postojećeg stanja. On je ubrzao pokretanje siromašnih seljačkih masa. I tamo gdje je lanac imperijalizma bio najslabiji, a avangarda proletarijata najjača provedene su socijalističke revolucije. U Kini je zbog feudalne zaostalosti ta protivurječnost, kao i u Rusiji, bila mnogo veća u gradovima nego na selu. Važno je navesti da je u Kini sve do Mao Ce Tungove koncepcije o ulozi seljaštva u klasnoj borbi, prevladava dogmatska koncepcija o socijalističkoj revoluciji koju vodi isključivo proletarijat, pa s obzirom na uvjete do revolucije ne bi skoro došlo.

Slabosti imperijalizma, imperijalistički ratovi, pored unutrašnjih socijalnih protivurječnosti, omogućavali su i seljaštvu da se nađe zajedno s industrijskim proletarijatom u socijalističkoj revoluciji.

4. Zrelost proletarijata iz koje je izrasla i **zrelost avangarde** za političku akciju jedna je od bitnih značajki za revoluciju. Mnogi seljaci ili prva generacija deagrariziranog proletarijata pripadala je komunističkim partijama, što je omogućavalo širenje akcije na selu.

Lenjin je polemizirao s Rozom Luksemburg o pitanju spontaniteta i organizacije u klasnoj borbi, osobito o pitanju klasne svijesti. Zahvaljujući upravo dobroj organizaciji proleTERSKE avangarde moglo se »upravljati«¹¹ revolucijom. Revolucije su uspjele okupiti seljaštvo i zato što nisu bile potpuno prepuštene spontanitetu masa nego organiziranom vodstvu masa od strane KP. Ovo organizirano vođenje mase u revoluciji ima posebno značenje s obzirom na pojavu različitih ideologija i političkih akcija od strane imperijalizma. Osim toga time se onemogućavala jednokratnost oružanih pobuna i socijalnih zahtjeva, karakteristična za dotadašnje klase.

5. Osnovnu fizičku snagu socijalističkih revolucija predstavljalo je seljaštvo. Proletarijat je bio vladajuća klasa nacija, ali nije bio i fizički dominantna klasa. Seljaštvo je stoga predstavljalo osnovu za kasnije generiranje radničke klase, što će se bez sumnje izražavati i na klasnu svijest radničke klase.

6. U toku samih revolucija stvarani su i prvi **organi nove proleTERSKE vlasti**. U oktobarskoj revoluciji to su bili radničko-seljački i vojnički deputati. U nas su bili narodnooslobodilački odbori.¹¹ Oni su, s jedne strane naslanjani na tradicije seoske demokracije, a s druge, u njih je unesen nov društveno-politički sadržaj čiji je karakter davala revolucija. Tako je i sama revolucija u hodu stvarala nove oblike

11) J. B. Tito; M. Pijade: **O narodnim odborima**. Borba, Beograd 1956.

svoje originalne vlasti, primjerene vlastitim potrebama, uvjetima revolucije i programu partije.

7. Socijalističke revolucije – posebno oktobarska i jugoslavenska imale su i mnogo šire značenje na samu koncepciju revolucije. One su pokazale da je moguće da se socijalistička revolucija zbude i u jednoj nerazvijenoj zemlji, čime su objektivno pridonijele rušenju dogme o sudjelovanju seljaštva u revoluciji.

Posebno je to imalo svoj utjecaj i na međunarodni radnički pokret i na gibanja u drugim zemljama u Evropi. Oktobarska je revolucija utjecala na pokušaje u Bavarskoj i Mađarskoj. Ona je demantirala dogmu po kojoj građanski poredak kao svjetski poredak može promijeniti jedino svjetska revolucija. Jugoslavenska revolucija potvrdila je tezu o naoružanom narodu koji sam može izvršiti socijalno i nacionalno oslobođenje u uvjetima razvijenog imperijalizma. Ona je također pokazala da devijacije unutar socijalističke revolucije i socijalizma nisu neizbježne i da svaka od narodnih revolucija može sama sebi stvarati perspektive. Ako je oktobarska revolucija široko pokrenula platformu svjetskog komunističkog pokreta, onda vjerovatno nije pretenciozno reći da je jugoslavenska socijalistička revolucija značajno participirala u stvaranju platforme novog klasno-socijalnog pokreta – pokreta mira i nesvrstavanja u svijetu. Osobito je način ratovanja – partizanski rat – poslije postao poučan primjer i nekim drugim zemljama koje su kasnije otpočele procese borbe protiv kolonijalizma i za socijalno oslobođenje.

Posebno značenje imala je kineska revolucija. U njoj su seljačke mase u najvećoj mjeri došle do izražaja. Mao Ce Tung je seljački pokret razvio u revolucionarni pokret pod vodstvom partije, čime je seljački pokret postao napredniji od građanskoga, jer je radikalizirao svoje zahtjeve kao historijske zahtjeve proletarijata preko KP. Kineska je revolucija povećala tempo razvitka socijalizma kao svjetskog procesa. Ona je iznijela i svoju specifičnu koncepciju o svjetskom socijalističkom (komunističkom poretku i društvu koje može nastati tek na osnovi novog svjetskog rata. Ona odlučno iznosi tezu da seljaštvo može igrati vrlo značajnu političku i osobito presudnu fizičku ulogu u provođenju socijalističke revolucije, dakako u određenim uvjetima.

Ovdje je interesantno spomenuti i to da je kasnije formilirana osnovna strategija borbe za socijalizam kao strategija odnosa i sukoba nerazvijenih i razvijenih. Lin Pijao to izražava kao sukob agrarnih i seoskih struktura s visokoindustrijskim i urbanim strukturama. On kaže: »Samo je selo revolucionarna baza iz koje revolucionari mogu krenuti konačnoj pobjedi. Tako teorija druga Mao Ce Tunga o stvaranju revolucionarnih baza u seoskim oblastima i opkoljavanje gradova od strane sela – sve više privlači pažnju naroda i kontinenta. Ako se svet uzme kao celina, Severna Amerika i Zapadna Evropa mogu se smatrati njegovim »gradovima«, a Azija i Latinska Amerika jesu »sela« ... Današnji položaj svetske revolucije jeste takav da su sela opkolila gradove. Na kraju, od revolucionarne borbe naroda Azije, Afrike i Latinske Amerike zavisi međunarodna revolucija.«¹²

8. Različitosti unutrašnjih i općenito društveno-povijesnih uvjeta, nametali su i različita rješenja problema seljaštva u svakoj konkretnoj revoluciji. Međutim pojedina rješenja pretvorena su u principe socijalizma, kao na primjer kolektivizacija. Ta činjenica ne karakterizira sve socijalističke zemlje. U nekima je ona bila samo prolazna, provođena zbog nekih ideoloških razloga a ne zbog objektivnih uvjeta u samoj zemlji. Općenito može se reći da je položaj seljaštva u pojedinim socijalističkim zemljama zavisao od mjesta i uloge seljaštva koje je imalo u samoj revoluciji, ali i od mnoštva drugih faktora koji utječu na razvitak socijalizma u pojedinoj zemlji.

Osim ovih nekoliko zajedničkih karakteristika koje se mogu svaka napose analizirati značajno je navesti i neke specifičnosti u ove tri revolucije.

1. U jugoslavenskoj socijalističkoj revoluciji, u odnosu na oktobarsku, **socijalna baza** revolucije bila je znatno šira. Masovnu socijalnu bazu u našoj revoluciji činilo je seljaštvo, ali i druge društvene klase (pripadnici). Među njima važno je mjesto zauzimala i inteligencija. Oko 75.000 sudionika NOB-e imalo je završenu srednju školu ili fakultet. Revoluciju je u nas nosio čitav narod. U oktobarskoj se revoluciji Lenjin uglavnom oslanjao na agrarni proletarijat i na taktiku saveza proletarijata sa srednjim seljaštvom. U nas je bilo agrarnog proletarijata vrlo malo, pa se znatno povećavao udio seljaštva u revoluciji. Osim toga u nas je riječ o ustanku u uvjetima okupacije. Najširu seljačku bazu imala je kineska revolucija. Za nju se može slobodno reći da je bila po vanjskoj formi pravi dugogodišnji seljački rat ukomponiran u bit klasne borbe malobrojnog proletarijata. Jugoslavenska je revolucija po socijalnoj širini i sudjelovanju seljaštva sličnija kineskoj nego oktobarskoj, a po ulozi proletarijata i kasnijim unutrašnjim socijalnim promjenama (osobito revolucionarni etatizam) sličnija je oktobarskoj nego kineskoj revoluciji.

2. Teren oružane narodnooslobodilačke revolucije bilo je selo. Selo je zapravo u nas iznijelo revoluciju u fizičkom smislu. Bez sela ona bi bila kao narodna nezamisliva. Fizička pobjeda revolucije zbila se najprije na socijalnom **terenu sela** a tek potom na terenu grada. Po tome je vrlo slična kineskoj revoluciji u kojoj se još više izrazila upravo borba seljaka i na selu kao pretpostavka za oslobođenje gradova. Klasna borba produbila se osvajanjem gradova. U oktobarskoj je revoluciji pobjeda dobivena u gradu a tek poslije na selu. Selo je u oktobarskoj revoluciji bilo ipak od sekundarne važnosti za sam ishod revolucije, u svakom slučaju manje važnosti nego u kineskoj ili jugoslavenskoj revoluciji.

Specifičnost oktobarske revolucije bila je i u tome što su boljševici iz taktičkih razloga podržavali svaku revolucionarnu klasu koja je svojom borbom ili programom bila (mogla da bude) u funkciji interesa proletarijata. Podražavanjem građanske demokratske revolucije i zahtjeva buržoazije boljševici su nastojali postići u danim uvjetima maksimalne ciljeve. Vrijeme od građanske do socijalističke revolucije bio je relativno kratak – od februara do oktobra. Taj je proces tekao relativno brzo, slično kao u Kini, kada je Konmin-tang bio podržavan od strane komunista. Ipak, unutrašnji sukob komunista i jezgre građanske klase trajao je mnogo duže – nekoliko desetljeća – nego što to bijaše u drugim zemljama socijalizma.

U Jugoslaviji je prokockana revolucionarna šansa nakon prvog svjetskog rata pa je vlast građanske klase trajala mnogo duže nego u Rusiji, recimo. Zato ustanak i revolucija u Jugoslaviji istovremeno bijahu i nacionalnooslobodilački ali i socijalnooslobodilački.

3. U jugoslavenskoj revoluciji nije postojalo dvovlašće kao u oktobarskoj. Postojala je okupacija i njihova vlast, s jedne strane, i narodnooslobodilački odbori kao privremeni ali stvarni organi vlasti, s druge. Konstituiranjem AVNOJ-a stvara se i prava zakonodavna vlast u revoluciji. U Kini je sukob od borbe Sun Jat Sena do završetka 1945. dug period; u Rusiji je dvovlašće karakterizirala vlada Kerenskoga i Izvršni odbor sovjeta deputata.

4. Osnovna teza u oktobarskoj revoluciji bila je napuštanje oružanog fronta, završetak rata i ostvarivanje mira radi vođenja socijalističke revolucije. Parola mira dolazi na završetku rata i u opustošenoj zemlji. Revoluciji bijaše potreban mir sa susjedima da bi mogla kao socijalna rasti iznutra. U nas je parola bila upravo obrnuta: ustanak, oslobodilački rat protiv okupatora. Revolucija je mogla početi tek s borbom – ustankom. U Kini je također postojao permanentan poziv u borbu protiv imperijalizma, a onda i poziv za klasnu borbu.

U nas je u toku ustanka i oružane borbe vršena priprema za temeljne promjene u oblasti agrara. Politički završetak revolucije u Rusiji otvara proces socijalnih promjena na selu. Prevrat koji je učinio proletarijat u Rusiji stvara mu političko vojno uporište za stvaranje nove države. U nas je pak stvarano uporište da bi na kraju bio izvršen formalni politički akt revolucije – svrgavanje buržoazije s vlasti.

Ovih nekoliko teza prvenstveno je imalo upozoriti na vrlo zanimljiv problem komparativnog pristupa izučavanju seljaštva u dosad nedovoljno izučavanoj problematici socijalističke revolucije (u nas i u svijetu). Izneseno je samo nekoliko problema, istina nesistematično, ali čini se dovoljno za poticaj jednu takvu pristupu koji bi mogao da bude tema nekoliko disciplina, osobito sociologije, povijesti i politologije.

U komparativnom pristupu značajno je: 1) međusobno usporediti socijalističke revolucije kao autohtone i iz te usporedbe pronaći mjesto i ulogu seljaštva; 2) usporediti svaku od socijalističkih revolucija i promjene u seljaštvu s klasičnim Marxovim pristupom socijalističkoj revoluciji i seljaštvu; 3) na osnovi toga sintetska znanja interpretirati u kontekstu povijesnog razvitka društva. Osim tri navedene revolucije valjalo bi imati na unu i one u drugim zemljama (Kubi, Alžiru, Vijetnamu), gdje su specifičnosti veće, pa i specifičnosti seljaštva.

Ivan Cifrić:

A Comparative Approach to the Study of the Peasantry in the Socialist Revolution

Сравнительный подход в изучении крестьянства в социалистической революции

Summary

The author gives his own approach to a possible theoretic-hypothetic study of the relationship between the socialist revolution and the peasantry. The article is given in the form of theses without any detailed elaboration. Its purpose is to stress the need for a comparative study of the position and role of the peasantry in the socialist revolution. The starting supposition is that this subject has not been sufficiently analysed in modern research, and that in most cases insight into the problem is only partial. That is why the author considers it necessary to approach comparative study from two aspects. It is necessary to analyze both the **relationship between the peasantry and the socialist revolution**, and to make a **comparison between socialist revolutions that have been carried out to date** (Chinese, Russian, Yugoslav). The author also indicates revolutions that took place in a somewhat different, »un-classical« historical context (Algeria, Cuba etc.).

Резюме

Автор приводит свое мнение в отношении возможного теоретико-гипотетического подхода в разрешении проблем обнаруженных в отношениях социалистической революции и крестьянства. Труд представлен в форме тезиса и не содержит подробного толкования отдельных деталей. Цель настоящего труда — указать на надобность проведения сравнительного исследования места и роли крестьянства в социалистической революции. Автор считает, что эта тематика не обследована в достаточной степени и ограничивается главным образом частичным изучением этих проблем. Поэтому автор считает целесообразным проводить сравнительные исследования в двух аспектах. С одной стороны, рекомендуется анализ **отношений между крестьянством и социалистической революцией** а с другой стороны, рекомендуется **сравнение имевших место до настоящего времени социалистических революций** (китайской, советской и югославской). Однако, автор указывает и на революции происходившие в несколько иной исторической обстановке т.е. не «классическом историческом контексте» (Алжир, Куба и др.).

For each of the mentioned aspects the author gives several basic theses. For the problem of the relationship between the peasantry and the socialist revolution he stresses: 1. a deviation from Marx's classic »model«; 2. historical conditions determining the position of the peasantry and other classes; 3. the role of war; for socialism (and the socialist revolution) the peasantry is a mortgage of capitalism; 4. the social, ideological and political level of the relationship between the peasantry and the proletariat; 5. the continuity

Для каждого из упомянутых аспектов автор приводит несколько тезисов. Относительно проблемы отношений между крестьянством и социалистической революцией автор ставит на первое место: 1. несоблюдение классической »модели« Маркса; 2. историческое положение крестьянства и остальных классов; 3. роль войны; 4. крестьянство в рамках социализма (и социалистической революции) является ипотекой капитализма; 5. социальный и идеологический уровень отношений между крестьянством и пролетариатом; 6. продолжительность промышленного роста исходя от

of industrial development from undeveloped capitalism to the adoption of industry as the basis of development in socialism; 7. socialism is the historical limit of the peasantry, and it offers it an »existential alternative« through the process of integration and through transition into other social strata.

Comparing socialist revolutions it is necessary to analyse elements of **similarity and difference**, i.e. what is historically indigenous to a revolution. In the case of similarities the author considers: 1. the fact that in the (October, Chinese, Yugoslav) socialist revolution the historical foundation was undeveloped capitalism; 2. that class struggle took place; 3. that war was an important element in the revolution itself; 4. the maturity of the avant-garde (the Communist Party) that lead the revolution; 5. the physical base was made up by the peasantry with all its specific characteristics (historical); 6. the development of bodies of new proletarian government; 7. the relationship towards the peasantry. The author also lists some theses that are specific to a certain revolution: 1. differences in the scope of the social basis of the revolution; 2. the village and the town as the site of class struggle; 3. the existence of elements of two forms of government during the revolution; 4. the relationship towards war (peace, rebellion etc.).

The author attempts to approach integrally possible theoretic-hypothetical bases for comparative research into the relationship between the socialist revolution(s) and the peasantry. ●

неразвитого капитализма до принятия промышленности как основы для развития социализма; 7. социализм как историческая граница крестьянства обеспечивающий крестьянству »экзистенциальную альтернативу« в процессе интеграции и перехода в другие общественные слои.

В сравнительных анализах социалистических революций следует изучать **сходные и отличительные элементы** т.е. исторический автохтонный характер революции. Когда автором толкуются сходные признаки следует учитывать факты: 1. в (октябрьской, китайской и югославской) социалистической революции исторической основой являлся неразвитый капитализм; 2. классовая борьба в ходе революций; 3. война как значительный элемент самой революции; 4. зрелость авангарда (КП) предвоящей революцию; 5. физической основой является крестьянство со всеми специфическими (историческими) признаками; 6. развитие органов новой пролетарской власти; 7. поведение к крестьянству. Автором приведены и некоторые тезисы в связи со спецификой отдельных революций в том числе: 1. различия в распространенности социальной базы революции; 2. село и город как поприще классовой борьбы; 3. существование элементов двойной власти в ходе революции; 4. отношение к войне (мир, восстание и т.п.).

В своем подходе автор пытается интегрально анализировать возможные теоретическо-гипотетические основы сравнительного исследования отношений между социалистической(ими) революцией и крестьянством. ●